

5. Буднікевич І. М. Напрямки використання інструментів класичної концепції муніципального маркетингу в забезпеченні конкурентоспроможності міста / І. М. Буднікевич // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Т. 2. – С. 41–49.

6. Гринчук Н. Формування і реалізація економічної політики місцевими органами влади: методи та механізми / Н. Гринчук, В. Ярошук // Актуальні проблеми державного управління ОРІДУ НАДУ. – 2007. – Вип. 1 (29). – С. 193–198.

7. Савенкова С. Європейський досвід використання маркетингових технологій у діяльності органів місцевого самоврядування / С. Савенкова // Ефективність державного управління : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 32. – С. 365–374.

8. Старостіна А. О. Регіональний маркетинг: суть та особливості становлення в Україні / А. О. Старостіна, С. Є. Мартов // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 3. – С. 55–57.

9. Маркетинг соціальних послуг : навчальний посібник / за ред. проф. В. Г. Воронкової. – К. : Професіонал, 2008. – 576 с.

10. “British American Tobacco – Україна фінансує” Програму муніципального маркетингу м. Прилуки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.led.net.ua/ukr/pages/133.html>. – Назва з екрана.

11. Буднікевич І. М. Концепція муніципального маркетингу: передумови формування та легітимність використання в Україні / І. М. Буднікевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.6. – С. 124–134.

12. Савенкова С. Вітчизняний досвід використання маркетингових технологій у діяльності органів місцевого самоврядування / С. Савенкова // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 2 (17). – С. 243–252.

УДК 303.732.4:330.341.1

С. В. Корнієвський, аспірант кафедри економіки та регіональної економічної політики
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ ЯК ЦІЛЕСПРЯМОВАНА ЗМІНА СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ РЕГІОНАЛЬНОГО СИСТЕМНОГО УТВОРЕННЯ

Визначено, що регіональні інвестиційні проекти в сучасній економіці України належать до найбільш ефективних форм здійснення економічної політики в регіонах, що дозволяє комплексно розв'язати проблеми соціально-економічного розвитку територій. Завдяки використанню системних підходів до визначення поняття “інноваційний проект” доведено, що проект – це сфера діяльності, спрямована на зміну регіональної системи відповідно до поставлених цілей. Запропоновано системну методологію оцінки ефективності регіонального інноваційного проекту.

Ключові слова: розвиток; інноваційний проект; регіональний інноваційний проект; інноваційна діяльність; інноваційна інфраструктура; системна модель управління.

© С. В. Корнієвський, 2014

The article deals with the regional investment projects as one of the most effective forms of implementation of the economics policy in the regions. This projects allows to solve the problems of social and economic development in the areas. Based on the systematic approaches to the definition of "innovation project" is proved that the project – a sphere of activity aimed at changing regional system in accordance with the goals. It has been suggested system methodology for evaluating the effectiveness of regional innovation project.

Key words: development; innovation project; regional innovation projects; innovation activity; innovation infrastructure; system management model.

Постановка проблеми. Забезпечення довгострокового сталого розвитку регіонів – одна з ключових проблем сучасного регіонального соціально-економічного розвитку, яка має розв'язуватися на належному науковому рівні, на підставі об'єктивних, обґрунтованих моделей, критеріїв і механізмів. Критеріальна сторона функції регіонального системного утворення – його модернізація, отже категорія економічної стійкості найтісніше пов'язується з певним станом економічної динаміки, її позитивною інноваційною спрямованістю. Інноваційний розвиток регіонів забезпечується реалізацією інноваційних проектів в управлінській, економічній, соціальній та екологічній підсистемах системи "регіон". Реалізація інноваційного проекту являє собою цілеспрямовану зміну складових елементів регіонального системного утворення. Кожен інноваційний проект повинен мати чіткий опис очікуваного результату, застосовуваної методології та передбачуваних термінів виконання робіт. Такі завдання потребують використання методології системного аналізу з метою забезпечення передбачуваного розвитку регіональної системи в рамках реалізації інноваційного проекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у розвиток теорії систем внесли такі відомі вчені, як В. Г. Афанасьєв, І. В. Блауберг, В. М. Глушков, В. П. Кузьмін, М. Д. Месарович, І. Б. Новік, Л. О. Петрушенко, В. М. Садовський, М. І. Сетров, В. М. Спіцнадель, В. С. Тюхтін, А. І. Уйюмов, Е. Г. Юдін. Системний підхід до управління інноваційними проектами досліджували Т. Т. Авдеева, В. С. Анфілатов, П. Т. Бубенко, В. М. Геєць, О. А. Ємельянов, В. А. Єсіна, О. А. Кукушкін, Н. Б. Культін, В. П. Семиноженко, А. В. Сурина, І. Л. Туккель, Ю. В. Філіппов та ін. [1–5].

Незважаючи на велику кількість літератури, присвяченої системному дослідженню різноманітних процесів, залишаються проблеми створення системної методології аналізу інноваційної діяльності на регіональному рівні, виявлення її основних характеристик. Без виконання цих методологічних завдань неможливе створення інструментарію, що дозволяє проводити діагностику інноваційних процесів, виявляти проблеми і вузькі місця в регіональній інноваційній діяльності, розробляти заходи для розв'язання виявлених проблем та побудувати механізми ефективної інноваційної діяльності з метою прогнозованого розвитку регіональних системних утворень.

Мета статті – дослідження системних підходів до визначення поняття "інноваційний проект". Для досягнення мети слід вивчити методи та інструментарій забезпечення ефективного прийняття рішень на всіх рівнях управління проектом.

Вклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток регіонів є одним із головних пріоритетів Європейського Союзу. Так, у травні 1993 р. Європейською комісією було випущено комюніке "Взаємодія між політикою науково-технічного і соціально-економічного розвитку" (№ (93)203). У даному документі теза про консолідацію двох зазначених напрямків політики одержала розширене пояснення. У комюніке записано, що розрив у рівнях технологічного розвитку окремих регіонів Європейського Союзу значно перевищує розбіжності економічної природи. Отже, соціально-економічний розвиток відстаючих регіонів, їх "підтягування" до середньоєвропейського рівня має узгоджуватися з розвитком на їх території наукомістких виробництв та інноваційним розширенням сфери послуг [3, 113].

Науковці П. Т. Бубенко та В. А. Єсіна вважають, що інноваційні зміни не тільки створюють у системі внутрішню енергію економічного розвитку, але й порушують процес збалансованості та рівноваги, одночасно створюючи можливість зростання шляхом переходу економічної системи в нову якість. У співвідношенні факторів нерівноваги плюсів і мінусів інноваційної стратегії якраз і слід шукати раціональний механізм, що забезпечує перехід економічної системи до нової пропорційності, до нового рівноважного стану, до нового рівня організації та ефективності. Таким чином, через систему інноваційного стратегічного бачення нової економіки, і в першу чергу економіки знань, інформації, високих технологій та сфери послуг, у регіональній політиці утворюється досить міцний зв'язок головних складових забезпечення розвитку. До цих складових належать:

- інноваційна інфраструктура – сукупність взаємозалежних, взаємодоповнюючих виробничо-технічних систем, організацій, фірм і відповідних організаційно-управлінських систем, необхідних і достатніх для ефективної реалізації інновацій;

- інноваційний потенціал – інформаційні системи, сфера послуг, високі технології, знання;

- інноваційна діяльність – активна, постійна, спрямована на реалізацію в суспільній практиці виробничо-технічних досягнень – інновацій, застосування прогресивних технологій, машин і устаткування, створених на базі науково-технічних досягнень вітчизняної та світової науки і техніки;

- формування регіональної політики з урахуванням місцевої специфіки, механізмів управління, готовності до інновацій, інноваційної активності, ресурсів та можливостей.

Ще однією актуальною проблемою, яку потрібно розв'язати в умовах побудови інноваційної економіки, є формування ефективного механізму організаційно-економічного та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, що включає обов'язковий моніторинг інноваційних перетворень. Моніторинг, на думку авторів, має сполучати аналіз, оцінку і прогноз економічного, соціального, екологічного, наукового та інноваційного рівнів розвитку регіону з метою підготовки управлінських рішень і рекомендацій, спрямованих на стимулювання і розвиток інноваційної діяльності. Моніторинг як інноваційних процесів, так і загальних процесів структурних змін економіки націлює регіони на ефективне управління цими процесами [2].

Регіональні інвестиційні проекти в сучасній економіці України повинні стати однією з найбільш ефективних форм здійснення економічної політики в регіонах, що дозволяє комплексно розв'язувати проблеми соціально-економічного розвитку територій. Її особливістю є створення таких індивідуальних економічних механізмів, які, спираючись на загальні закономірності, підходи та методики в єдиній системі національної економіки, найбільшою мірою враховували б регіональну специфіку з позиції найбільш ефективного використання ресурсів. Добробут населення – це головний “продукт” розвитку місцевого співтовариства, який матеріалізується в конкретних видах продуктів і послуг, що виражають потреби населення регіону і приносять вигоду в результаті їх виробництва. Тому цілі розвитку пов'язані з тим, щоб виявити потреби місцевого співтовариства в товарах і послугах та розробити стратегічні проекти їх реалізації. Ці проекти потребують вивчення на стадії попередніх досліджень і дозволяють сформулювати цілі розвитку регіону у сфері виробництва товарів і послуг, запропонованих як підприємствами, так і місцевими органами влади.

У ході реалізації заходів з розвитку виникають супутні результати, так звані зовнішні ефекти. Зовнішні ефекти можуть бути і позитивними, і негативними. Прикладом позитивного ефекту може служити утилізація різного роду відходів, яка приносить вигоду не тільки продавцям, але й покупцям цієї послуги. Навпаки, хімічний комбінат, що забруднює атмосферу, створює зовнішній негативний ефект виробництва [5, 119].

З погляду регіональної спільноти, вже на етапі планування інноваційних проєктів важливо знати, який вплив можуть справляти прийняті рішення з розвитку на загальну ситуацію в регіоні. Це вкрай складне завдання потребує застосування системного аналізу як дисципліни, що вивчає проблеми прийняття рішень в умовах, коли вибір альтернативи передбачає опрацювання складної інформації різної фізичної природи. Тому має бути сформована методика аналізу та оцінки комплексного інвестиційного проєкту, включаючи обґрунтування цільових показників проєкту (ключові показники), показників, що характеризують чинники та умови їх забезпечення (параметри змін основних елементів виробництва і витрат на реалізацію проєкту), послідовність і основні етапи аналізу, критерії оцінки і спрямованість висновків аналізу.

В. С. Анфілатов, О. А. Смельянов, О. А. Кукушкін під проєктом розуміють сферу діяльності, спрямовану на зміну системи відповідно до поставлених цілей. На думку авторів, під інвестиційним проєктом слід розуміти сферу діяльності щодо створення або зміни технічної, економічної чи соціальної системи, а також розробку нової структури управління або програми науково-дослідних робіт.

Інвестиційний проєкт визначається як справа, діяльність, захід, що передбачає виконання комплексу дій, що забезпечують досягнення певних цілей (отримання певних результатів). Зупинимося на визначенні: проєкт – це комплекс взаємопов'язаних заходів, призначених для досягнення поставлених цілей протягом обмеженого періоду і за встановленого бюджету.

Автори виділяють основоположні (ключові) поняття в цьому визначенні. По-перше, системність проєкту, наявність комплексу взаємопов'язаних заходів. Розробка і реалізація проєкту пов'язані з послідовною в часі низкою заходів, математичною моделлю якого може служити мережна модель (графік).

По-друге, часовий інтервал розгляду проєкту, так звана тривалість його життєвого циклу. Підходи до визначення тривалості цього інтервалу можуть враховувати комбінацію таких факторів, як термін служби найбільш дорогого проєктного обладнання, передбачуваний термін життя проєктного продукту (послуги) на ринку, планований час перебування в даному бізнесі, термін повернення кредиту і т. д.

Третім ключовим поняттям є бюджет. Розглядаючи проєкт з позиції кібернетики, до нього можна застосувати поняття “чорна скринька”, коли відслідковуються тільки вхідні потоки або контакти типу “середовище – проєкт” і лише вихідні потоки типу “проєкт – середовище”. На вхід проєкту надходять різноманітні потоки ресурсів (фізичних, трудових, капітальних, інформаційних), їх вартісний еквівалент називається витратами. Елементи вихідного потоку – це проєктна продукція або послуги, також вимірювані в грошовій формі і звані доходами (вигодами). У бюджет проєкту включаються саме ці витрати і доходи із зазначенням запланованого часу їх здійснення.

Нарешті, потрібна чітко сформульована мета проєкту, її слід суворо дотримуватися на всіх етапах його життєвого циклу, оскільки її зміна призводить до необхідності відмови від даного проєкту і переходу до розробки нового.

Під час розробки, аналізу та експертизи інвестиційних проєктів використовується ряд важливих принципів, головні з них такі:

- 1) принцип альтернативності;
- 2) моделювання потоків продукції (послуг) та різноманітних ресурсів (у тому числі грошових) у вигляді потоків грошових коштів;
- 3) розробка та експертиза проєкту за рядом обов'язкових розділів, таких як технічний, комерційний, інституційний, екологічний, соціальний, фінансовий (мікрорівень) та економічний (макрорівень);
- 4) використання прийнятих у світовій практиці критеріїв оцінки ефективності проєктів на основі визначення ефекту шляхом зіставлення інтегральних результатів і витрат з орієнтацією на досягнення необхідної норми доходу на капітал та інших показників і зведення

при цьому майбутніх витрат і доходів до умов їх сумірності з урахуванням теорії цінності грошей у часі;

5) урахування невизначеності та ризиків, пов'язаних зі здійсненням проекту [1, 286–288].

Системна модель управління проектами дозволяє класифікувати завдання та процедури, можливі під час управління інноваційним проектом і проектно-орієнтованою діяльністю. Системне зображення завдань управління проектами, структурованих за елементами, дозволить забезпечити повноту виконуваних завдань, їх інформаційну взаємопов'язаність і логіку здійснюваних процесів. Завдання зумовлюють використання методів і засобів управління проектом. Системна модель дозволяє визначити методи та інструментарій забезпечення ефективного прийняття рішень на всіх рівнях управління проектом.

Особливістю системного підходу до дослідження процесу управління проектами є використання як чисто кількісних (формалізованих до рівня строгих математичних відносин), так і якісних методів. Оскільки реалізація регіонального інвестиційного проекту призводить до зміни всієї системи під назвою “регіон”, то в даному випадку доцільно використовувати методи багатокритеріальної оптимізації. Методи багатокритеріальної оптимізації застосовуються в задачах багатоцільового характеру, коли призначення системи може бути реалізовано лише за умови досягнення декількох цілей. У багатокритеріальних задачах, як правило, більшість вимог до поліпшення значень показників суперечать одна одній. У такому випадку говорять про антагонізм цілей, і основним завданням стає пошук правила, що задовольняє всі цілі за допомогою компромісного рішення.

Всі існуючі методи багатокритеріальної оптимізації діляться на декілька груп. До основної належать методи, в яких кількісно або якісно оцінюється ступінь важливості кожного показника для досягнення успіху системи управління в цілому. Це дозволяє створювати деякий узагальнений показник і описувати критерій вже відносно нього, тобто здійснюється зведення багатокритеріальної задачі до однокритеріальної, методи розв'язання якої добре відомі [4, 223–226].

З урахуванням вищезазначеного було б доцільно поділити оцінку ефективності інноваційного проекту на комерційну та соціально-економічну, яку щодо регіонального інноваційно-інвестиційного проекту можна назвати регіональною ефективністю. Ця ефективність повинна включати чотири складових – економічну, соціальну, бюджетну та екологічну. Показники для оцінки економічної, соціальної, бюджетної та екологічної складових ефективності інвестиційного проекту можуть відбиратися за двома критеріями:

- важливість для оцінки соціально-економічного стану регіону;
- можливість точної кількісної оцінки проекту на передінвестиційній стадії.

Якщо в проекті зміна показника визначається в натуральних одиницях (наприклад, кількість створюваних робочих місць), то під час оцінки ефективності він має вигляд приросту показника (відношення кількості створюваних робочих місць до економічно активного населення). Таким чином, визначається приріст за кожним показником соціальної та економічної ефективності і можна розрахувати комплексні показники.

Даний методичний підхід дозволяє оцінювати ефективність проектів і порівнювати їх за кожною зі складових соціально-економічної (регіональної) ефективності.

Нині, в умовах значної обмеженості інвестиційних ресурсів, бюджетна складова інноваційного проекту може визначатись на рівні, який не перевищує встановленого нормативу. Але це може призвести до неможливості його реалізації. Тоді для обґрунтування перевищення бюджетного ліміту з метою поліпшення результатів проекту розробник мусить підвищувати інші складові соціально-економічної (регіональної) ефективності. Обмеження може накладатися на дві складові одночасно. Наприклад, якщо при відборі проектів використовуються обмеження для бюджетної та економічної складових ефективності інвестиційного проекту, то, наскільки б ці показники не перевищували норматив, перевага віддається проектові з найвищим значенням соціальної складової.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Для успішної реалізації регіональних інвестиційних проєктів в управлінській підсистемі регіонального системного утворення потрібен дійовий механізм регулювання процесів організації інвестиційної діяльності в регіоні, які базуються на методології системного аналізу. Використання системного методологічного підходу і методів багаторівневого аналізу інноваційної діяльності дозволяє оцінювати стан інноваційних процесів на регіональному рівні, виявляти їх вузькі місця, визначати фактори розвитку цих процесів на різних рівнях ієрархії. На цій базі потрібно розробляти заходи щодо вдосконалення управління регіональним інноваційним розвитком, який повинен бути основою для прийняття рішень у рамках формування та реалізації комплексної політики регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Анфилатов В. С. Системный анализ в управлении : учебное пособие / Анфилатов В. С., Емельянов А. А., Кукушкин А. А. ; под ред. А. А. Емельянова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 368 с. : ил.
2. Бубенко П. Т. Инновационная политика регионов / П. Т. Бубенко, В. А. Есина // Бизнес-информ. – 2010. – № 5. – С. 16–20.
3. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
4. Туккель И. Л. Управление инновационными проектами : учебник / Туккель И. Л., Сурина А. В., Кульгин Н. Б. ; под ред. И. Л. Туккеля. – СПб. : БХВ-Петербург, 2011. – 416 с. : ил.
5. Филиппов Ю. В. Основы развития местного хозяйства : учебное пособие / Ю. В. Филиппов, Т. Т. Авдеева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 2011. – 276 с.

